

УДК 582.594.2(477.74)

О. М. Попова, канд. біол. наук, доц.Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, кафедра ботаніки,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65026, Україна

НОВІ ЗНАХІДКИ ОРХІДЕЙ (*ORCHIDACEAE*) В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Повідомляється про знаходження та чисельність ценопопуляцій 4 видів орхідей на півночі Одеської області. Для *Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera chlorantha*, *Cephalanthera damasonium* підтверджено давні та наведено нові знахідки.

Ключові слова: орхідні, Одеська область.

Рослинам з родини орхідних (*Orchidaceae*) надається особлива увага, тому що це — єдина родина, всі представники якої занесені до Червоної книги України (1996) [1]. Досі недостатньо вивчене їх розповсюдження у Лісостепу на півночі Одеської області, де вони локалізуються в окремих лісових масивах, які збереглися до наших часів і у більшості є заповідними.

Раніше у цьому районі було відомо 5 видів орхідей: *Epipactis helleborine* (L.) Crantz (коручка морозниковидна) [2, 3], *E. purpurata* Smith (коручка пурпурова) [4], *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. (гніздівка звичайна) [5], *Orchis militaris* L. (зозулинець шоломоносний) [5], *Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb. (любка зеленоквіткова) [2, 5]. При цьому посилення на наявність в Одеській області останніх трьох видів давні і потребують сучасної перевірки [3].

Влітку 2002 року нами були обстежені великі лісові масиви у Савранському (урочище “Савранський ліс”), Балтському (урочища “Кішеве”, “Ліснічівка”), Кодимському (урочище “Чабанка”) районах області. Всі ці лісові масиви включені до природно-заповідного фонду Одеської області. Ми підтвердили зростання у лісостеповій частині Одеської області трьох видів орхідей (*Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera chlorantha*) та знайшли вид, про зростання якого на території області досі не було відомо — *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce (булатка великоквіткова). Нижче наведено дані про конкретні місцезростання та чисельність ценопопуляцій цих видів.

Epipactis helleborine на території Лісостепу в межах Одеської області піввіку тому збирали в околицях с. Будеї Кодимського району (15.07.1950, Ф. Гринь, KW¹) і в околицях Ліснічівки Балтського району (26.06.1952, М. Котов і Г. Кузнецова, KW). Відоме його зростання

¹ KW — гербарні зразки зберігаються у Національному Гербарії Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного Національної академії наук України.

і у Савранському лісі поблизу с. Полянецьке [3]. Зараз ценопопуляції цього виду знайдені нами у таких локалітетах:

— Савранський р-н, околиці с. Гетьманівка, Балтський держлісгосп, урочище Савранський ліс, Савранське лісництво, квартал (кв.) 49, у діброві виявлено 4 генеративних екземпляри (04.07.2002);

— там само, кв. 49, у кленово-ясеневій діброві знайдено 12 генеративних та 18 вегетативних екземплярів (05.07.2002);

— Балтський р-н, околиці с. Гербіне, Балтський держлісгосп, Піщанське лісництво, урочище Кішеве, кв. 3, у діброві виявлено 3 генеративних та 13 вегетативних екземплярів (08.07.2002);

— там само, кв. 8, у діброві знайдено 5 генеративних та 4 вегетативних екземпляри (07.07.2002);

— там само, кв. 15, у діброві виявлено 3 генеративних екземпляри (08.07.2002);

— там само, кв. 16, у діброві знайдено 12 генеративних екземплярів (07.07.2002);

— там само, кв. 44, у діброві виявлено 3 генеративних екземпляри (08.07.2002);

— Балтський р-н, околиці с. Лісничівка, Балтський держлісгосп, Лісничівське лісництво, урочище Лісничівка, кв.33, у діброві знайдено 22 вегетативних та 28 генеративних екземплярів (07.07.2002);

— там само, кв. 43, у діброві виявлено 8 генеративних екземплярів (13.07.2002);

— там само, кв. 53, у діброві знайдено 41 генеративний та 5 вегетативних екземплярів (13.07.2002).

Neottia nidus-avis раніше знаходили у Саврані (Монтрезор [5], у Лісничівці (Г. Білик, 12.08.1934, KW). Нами знайдено у таких місцях:

— Савранський р-н, околиці с. Гетьманівка, Балтський держлісгосп, урочище Савранський ліс, Савранське лісництво, кв.49, у діброві виявлено 3 генеративних екземпляри (04.07.2002);

— Балтський р-н, околиці с. Гербіне, Балтський держлісгосп, Піщанське лісництво, урочище Кішеве, кв. 16, у діброві знайдено 1 генеративний екземпляр (07.07.2002);

— там само, кв. 31, у діброві відзначено 1 генеративний екземпляр (23.07.2002);

— Балтський р-н, околиці с. Лісничівка, Балтський держлісгосп, Лісничівське лісництво, урочище Лісничівка, кв. 33, у осичняку виявлено 3 генеративних екземпляри (07.07.2002).

Зростання *Platanthera chlorantha* у Саврані відзначав І. І. Шмальгаузен у 1886 р. [5, 6], у Лісничівці — Ю. Д. Клеопов у 1938 р. [2] та М. Котов і Г. Кузнецова (26.06. 1952, KW). Нами цей вид виявлений у таких локалітетах:

— Кодимський р-н, околиці с. Будеї, Балтський держлісгосп, Будейське лісництво, урочище Чабанка, кв. 13, у світлій діброві виявлено 66 генеративних екземплярів на площі 100 кв. м (07.07.2002);

— там само, кв. 14, у світлій діброві знайдено 190 генеративних екземплярів на площі 150 кв. м;

— Балтський р-н, околиці с. Лісничівка, Балтський держлісгосп, Лісничівське лісництво, урочище Лісничівка, кв. 32, у діброві виявлено 8 генеративних екземплярів (26.07.2002);

— там само, кв. 43, у діброві знайдено 8 генеративних екземплярів (07.07.2002);

— там само, кв. 53, у діброві відзначено 4 генеративних екземпляри (07.07.2002).

Cephalanthera damasonium — європейсько-середземноморський неморальний вид, який поселяється у світлих широколистяних лісах. У рівнинній частині України відомо 20 локалітетів, розташованих переважно на заході Поділля [7]. На Подільській височині росте у грабово-дубових лісах [8]. Саме у такому лісі представники цього виду були виявлені Ф. Гринем біля с. Будеї Кодимського району (15.07.1950, KW). Нами ці рослини знайдено у таких місцях:

— Савранський р-н, околиці с. Гетьманівка, Балтський держлісгосп, урочище Савранський ліс, Савранське лісництво, кв. 22, у штучних насадженнях ліщини та ялини виявлено 1 вегетативний екземпляр (4.07.2002);

— там само, кв. 48, у штучних насадженнях ліщини та ялини відзначено 8 генеративних екземплярів (04.07.2002);

— Балтський р-н, околиці с. Гербіне, Балтський держлісгосп, Піщанське лісництво, урочище Кішеве, кв. 16, у діброві знайдено 1 генеративний екземпляр (07.07.2002).

Таким чином, нами знайдено 10 ценопопуляцій *Epipactis helleborine* загальною чисельністю 181 доросла особина, 4 ценопопуляції *Neottia nidus-avis* загальною чисельністю 8 генеративних екземплярів, 5 ценопопуляцій *Platanthera chlorantha* загальною чисельністю більше ніж 210 генеративних особин, 3 ценопопуляції *Cephalanthera damasonium* загальною чисельністю 10 дорослих екземплярів. Особливо численна ценопопуляція *Platanthera chlorantha* з урочища Чабанка, щільність якої складає $1,2 \pm 0,2$ екз./м² на площі біля 150 м². Найрідкіснішими є *Neottia nidus-avis* та *Cephalanthera damasonium*.

Література

1. Червона книга України. Рослинний світ. — К.: Наук. думка, 1996. — 608 с.
2. Клеопов Ю. Д. Ботаніко-географічні етюди. 1. Про нові знахідки *Epipactis purpurata* MB. і *Coronilla elegans* Pancz. в УРСР // Журнал Ін-ту ботаніки АН УРСР — 1938. — № 17 (25). — С. 137—165.
4. Попова О. М. Судинні рослини Одеської області з Червоної книги України, світового та європейського Червоних списків // Вісник Одеського національного університету. — Т. 7, вип. 1. Сер. Біологія. — С. 278—290.
5. Тимченко І. А., Андрієнко Т. Л. *Epipactis purpurata* Smith. в Україні // Укр. ботан. журн. — 1992. — Т. 47, № 4. — С. 91—93.
6. Бордзиловський Є. І. Родина Зозулинцеві // Флора УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1950. — Т. 3. — С. 312—405.
7. Шмальгаузен И. Ф. Флора юго-западной России. — К.: Типография С. В. Кульженко, 1886. — 783 с.

8. Мельник В. И. Редкие виды флоры равнинных лесов Украины — К.: Фитосоцицентр, 2000. — 212 с.
9. Собко В. Г. Орхідеї України. — К.: Наук. думка, 1989. — 192 с.

О. М. Попова

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова, кафедра ботаники,
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65026, Украина

**НОВЫЕ НАХОДКИ ОРХИДЕЙ (*ORCHIDACEAE*) В ОДЕССКОЙ
ОБЛАСТИ**

Резюме

Сообщается о находках и численности ценопопуляций 4 видов орхидей на севере Одесской области. Для *Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera chlorantha*, *Cephalanthera damasonium* подтверждены старые и приведены новые находки.

Ключевые слова: орхидные, Одесская область.

E. N. Popova

The Odessa National I. I. Mechnikov University, Department of Botany,
Dvoryanskaya St., 2, Odessa, 65026, Ukraine

**NEW FINDS OF ORCHIDS (*ORCHIDACEAE*) IN THE ODESSA
REGION**

Summary

The information of finds and size of the populations of 4 species of orchids from the north of the Odessa region is given. The old finds are confirmed and new ones are determined for *Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera chlorantha*, *Cephalanthera damasonium*.

Key words: orchids, Odessa Region.